Ιστορικότητα του Ιησού – “Πηγές” του 2ου αιώνα

(Η δημοσίευση αυτή είναι τμήμα της σειράς δημοσιεύσεων περί της ιστορικότητας του Ιησού, προϋποθέτει επίσης ότι έχετε διαβάσει την δημοσίευση: “Πολλοί μεσσίες, πολλοί χριστοί ”).

Μέχρι στιγμής, είδαμε τις αναφορές του 1ου αιώνα σε δύο δημοσιεύσεις, που όλες έχουν να κάνουν με τον Ιώσηπο. Επίσης, είδαμε την εμφάνιση στην περιοχή πολλών χριστών και μεσσιών, που με κηρύγματα, προφητείες, επαναστάσεις προέτρεπαν τον κόσμο να μετανοήσει (να κρατηθεί μακρυά από τα ελληνορωμαϊκά ήθη που είχαν κατακλύσει την περιοχή) και να επαναστατήσει. Ήδη με το που μπαίνει ο νέος αιώνας έχουμε 70 χρόνια διαφορά από τα γεγονότα, δηλαδή μπαίνουμε στην 4η γενιά από την εποχή του 1-30 κ.ε. της γενιάς μέλη της υποτίθεται θα ήταν αυτόπτες μάρτυρες των συμβάντων που μας ενδιαφέρουν, και έχουν επίσης μεσολαβήσει δύο πόλεμοι και πολλές αναταράξεις στην περιοχή της Ιουδαίας.

1. Ο **Πλίνιος ο Νεώτερος**, ανιψιός του Πλίνιου του Πρεσβύτερου, δικηγόρος, συγγραφέας, δικαστής, μας δίνει την πρώτη ιστορική απόδειξη της παρουσίας κάποιας ομάδας ανθρώπων που αυτοαποκαλούνταν “χριστιανοί”. Το συμβάν έγινε όταν έπεσε πάνω σε αυτή την ομάδα που προφανώς του ήταν άγνωστη και αισθάνθηκε την ανάγκη να πάρει την γνώμη της κεντρικής Διοίκησης, του ίδιου του αυτοκράτορα για το πως θα πρέπει να τους συμπεριφερθεί. Αυτό έγινε όταν ήταν αυτοκρατορικός διοικητής (legatos) στην Βιθυνία του Πόντου, και είναι αποτυπωμένο στην αλληλογραφία του με τον αυτοκράτορα Τραϊανό το 112 κ.ε.. Η αλληλογραφία αυτή φαίνεται ότι δημοσιεύθηκε το 117 αφού πέθανε, από κάποιον φίλο του. Στην ουσία τόσο ο Πλίνιος όσο και ο Τραϊανός δεν φαίνεται να έχουν

ξανακούσει το όνομα αυτό και η όλη εμπειρία για αυτούς δείχνει να είναι πρωτόγνωρη. Εδώ ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα:

"*Όλοι λατρέψανε το άγαλμά σου [Αυτοκράτορα] και τα αγάλματα των θεών και ταυτόχρονα καταριούνταν το όνομα του Χριστού. Παραδέχθηκαν ολόκληρη την ενοχή τους ή το σφάλμα τους, που ήταν ότι* ***μια συγκεκριμένη ημέρα, πριν ξημερώσει, συναντιόντουσαν και απηύθηναν ένα είδος προσευχής στον Χριστό ως σε θεότητα*** *και δενόντουσαν με βαρύ όρκο, όχι για κάποιο κακό σκοπό, αλλά [ορκίζονταν] να μην κάνουνε ποτέ κάποια απάτη ή μοιχεία, να μην πούνε ποτέ ψέματα, ούτε να προσδώσουν την εμπιστοσύνη κάποιου· και μετά είχαν έθιμο να χωρίζονται και μετά να ξανασυγκεντρώνονται για να φάνε από κοινού ένα αθώο γεύμα. Μετά τη διαταγή μου που απαγόρευε τις συναθροίσεις, όπως με διέταξες, σταμάτησαν αυτό το έθιμό τους*." ("*Epistularum Libri Decem*", Βιβλίο X, XCVII ή 96 (στ. 6-7), από το onthewaytoithaca).

Εδώ δεν έχουμε καμιά πληροφορία για τον "Χριστό" και τι ακριβώς νοηματοδοτεί, αυτό που μας λέει όμως είναι ότι υπάρχουν κάποιοι που αυτοπροσδιορίζονται ως "χριστιανοί" που προσεύχονται σε κάποιον "Χριστό" σαν σε θεότητα, αλλά ούτε τι σόι χριστιανοί ήταν αυτοί, ούτε έχουμε κάποια πληροφορία ποιος ήταν αυτός ο "Χριστός" ποιο ήταν το όνομά του, ή κάτι άλλο από την ζωή και την δράση του .

2. Ο **Σουητώνιος** ήταν νομικός και συγγραφέας που γεννήθηκε το 69 κ.ε. και πέθανε κάπου μετά το 122 έως το 140 κ.ε. Για την ακρίβεια δεν είναι ιστορικός· γράφει βιογραφίες σπουδαίων Ρωμαίων ανδρών, ηθογραφίες και άλλα θέματα πολιτικής, ρητορικής κ.λπ., αλλά μας έχει αφήσει αρκετές πληροφορίες. Ακριβώς επειδή δεν φιλοδοξεί να κάνει ιστορικό έργο, εμπλέκει εύκολα αληθινά στοιχεία από τα ρωμαϊκά αρχεία στα οποία συχνά έχει πρόσβαση, αλλά ταυτόχρονα και φήμες ή διαδόσεις (Γιάννης Δημητρακόπουλος εισαγωγή στο Σουητωνίου, Νέρωνας, σ. 13). Για τον λόγο αυτό στις βιογραφίες του περιλαμβάνει συχνά πολλά κουτσομπολιά και διηγήσεις σκανδάλων. Τα κείμενα που έχουμε είναι του 120 κ.ε. Έγραψε αρκετά έργα, αλλά σώθηκαν ελάχιστα.

Στην *Βιογραφία του Νέρωνος* λοιπόν (σ. 24) αναφέρει ανάμεσα σε άλλα μέτρα που πήρε υπέρ του λαού του:
"*ένας άλλος νόμος προέβλεπε* ***ποινές για τους χριστιανούς****, μια νέα ομάδα ανθρώπων που επιδίδονταν σε μια παράνομη και θρησκευτικά και νομικά (διότι εκτελούσαν αισχρές πράξεις) θρησκευτική λατρεία·*" (*De Vita Caesarum* VI.16.2).

Εδώ, μπορούμε να πούμε ότι πάλι αναφέρεται σε “χριστιανούς”, μάλιστα σε άλλη εποχή, 60 χρόνια πριν, χωρίς καμιά άλλη πληροφορία για αυτούς πέρα από το ότι εκτελούσαν αισχρές πράξεις, χωρίς να τις κατονομάζει. Να σημειωθεί, ότι ήταν φίλος του Πλίνιου και είχε περάσει και αυτός από την Βιθυνία, άρα θα πρέπει να ήταν κοινωνός της προηγούμενης ιστορίας του 112 και πιθανόν και άλλων εμπειριών με “χριστιανούς”, η αναφορά αυτή δεν μας λέει τίποτα νέο, πέρα από ότι αυτή την πληροφορία πρέπει να την έχει από χριστιανικές πηγές και τους ισχυρισμούς τους, που όλοι ξέρουμε πλέον ότι ισχυρίζονται ότι καταδιώχθηκαν από τον Νέρωνα.

Υπάρχει και άλλη μία αναφορά όπως ήδη είδαμε στην δημοσίευση περί “πολλών μεσσιών”, όπως και να έχει δεν μας δίνει πληροφορίες για την ιστορικότητα του Ιησού των Ευαγγελίων.
“*(ο Κλαύδιος)…εξέβαλε τους Ιουδαίους από τη Ρώμη, διότι υποκινούμενοι* ***από (κάποιον) “Χρηστο” έκαναν ταραχές***” (*Κλαύδιος*, κεφ. 25§4).

Μιλάμε για την εποχή 41-54 κ.ε., επί Κλαύδιου και μία στάση Εβραίων. Το όνομα “Χρηστος” δεν είναι σίγουρο ότι αναφέρεται σε Χριστό, αλλά και έτσι να ήταν, δεν θα μας έλεγε κάτι παραπάνω από την παρουσία ενός εκκολαπτόμενου μεσσία από τους δεκάδες της εποχής, για να ξεσηκώσει τους Εβραίους και δεν σημαίνει τίποτα περισσότερο ή λιγότερο, από αυτό που έγινε· μια ακόμα εβραϊκή στάση και έναν ακόμα μεσσία. Οι απολογητές το θεωρούν σαν επιχείρημα ότι ήταν χριστιανοί που πίστευαν στον Ιησού των Ευαγγελίων και δεν μπορούσε ο Σουητώνιος να τους ξεχωρίσει από τους Εβραίους και ανέφερε λάθος το όνομα. Πέρα του ότι έτσι κάνουν άλλες δύο αυθαιρεσίες για να τους βγει η ιστορία όπως την θέλουν, υπάρχει ένα πρόβλημα, ο Σουητώνιος όπως είδαμε στον Νέρωνα, μας έχει δείξει ότι μπορεί να διακρίνει στην εποχή του τουλάχιστον κάποιους “χριστιανούς” μέσα από τους άλλους Εβραίους. Άλλωστε την στάση των Εβραίων αυτή, ή μάλλον την τιμωρία τους, φαίνεται να αναφέρουν και οι *Πράξεις* “2 *καὶ εὑρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ,* ***διὰ τὸ διατεταχέναι Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς Ρώμης****, προσῆλθεν αὐτοῖς,* ” (*Πράξεις*, 18: 2).

Δεν έχουμε λοιπόν, ούτε από τον Σουητώνιο καμιά πληροφορία για τον Ιησού των Ευαγγελίων και την ιστορικότητα του, αλλά έχουμε κάποιον ακόμα Χρήστο ή Χριστό στην Ρώμη έναν από αυτούς τους πολλούς μεσσίες που είδαμε στην Ιουδαία στην προηγούμενη ανάρτηση “Πολλοί μεσσίες, πολλοί χριστοί”.

3. Ο **Τάκιτος** (56-120) (Publius [ή Gaius] Cornelius Tacitus ήταν ιστορικός που καλύπτει όλη την περίοδο που μας ενδιαφέρει από τον Αύγουστο το 14 κ.ε. έως τον θάνατο του Δομητιανού το 96 κ.ε. Ήταν επίσης φίλος του Πλίνιου και χρημάτισε την ίδια περίοδο (112-113 κ.ε.) ανθύπατος Ασίας. Δυστυχώς από τα έργα του λείπουν σημαντικές περίοδοι που θα μας βοηθούσαν. Υπάρχει όμως η περίοδος του Νέρωνα και στο έργο του *Χρονικά* (*Annales*), που γράφτηκε την περίοδο 115-120 κ.ε. γράφει το εξής ενδιαφέρον (μετάφραση Ντίνας Σιδέρη): "*Αλλά ούτε η ανθρώπινη βοήθεια, ούτε η αυτοκρατορική γενναιοδωρία, ούτε όλοι οι τρόποι να κατευναστεί ο Ουρανός κατάφεραν να καταπνίξουν τον σκάνδαλο ή να διαλύσουν την πεποίθηση πως η φωτιά είχε λάβει χώρα κατόπιν διαταγής. Γι αυτό για να βάλει τέλος στις φήμες, ο Νέρων υποκατέστησε σαν υπαίτιους και τιμώρησε με την ύψιστη σκληρότητα* ***μια τάξη ανθρώπων, μισητών για τις αχρειότητές τους, που τα πλήθη αποκαλούσαν χριστιανούς. Ο Χριστός από τον οποίο προήλθε το όνομα, είχε καταδικαστεί σε θάνατο από τον Πόντιο Πιλάτο, κατά την βασιλεία του Τιβέριου****, και η ολέθρια δεισιδαιμονία είχε τεθεί υπό έλεγχο προσωρινά, για να εξαπλωθεί στη συνέχεια όχι μόνο στην Ιουδαία, την κοιτίδα του νοσήματος, αλλά ακόμα και στην ίδια την πρωτεύουσα, όπου συγκεντρώνονται όλα τα φοβερά κι επαίσχυντα πράγματα και γίνονται του συρμού. Κατά πρώτον συνελήφθησαν τα αναγνωρισμένα μέλη της αίρεσης. Στην συνέχεια, μεγάλος αριθμός ατόμων καταδικάστηκε, κατόπιν παραγγελίας, όχι τόσο σαν εμπρηστές, για το μίσος προς το ανθρώπινο γένος. Ο χλευασμός συνόδευσε το τέλος τους: τους κάλυπταν με δορές αγρίων ζώων και άφηναν τους σκύλους να τους ξεσκίσουν, ή τους έδεναν με σταυρούς και, όταν έσβηνε το φως της μέρας, τους έκαιγαν χρησιμοποιώντας τους σαν φανούς….Ως εκ τούτου, παρά την όποια ενοχή, που κέρδισε την παραδειγματική τιμωρία που της άξιζε, επικράτησε κι ένα αίσθημα οίκτου, το οποίο οφειλόταν στην εντύπωση πως οι άνθρωποι θυσιάστηκαν όχι για το καλό του κράτους, αλλά από την αγριότητα ενός και μόνου ανθρώποθ*" (Annales , 15.44).

Εδώ, αναφέρεται επίσης σε "χριστιανούς" και έχει και κάποια υποτίθεται ιστορική πληροφορία για τον Χριστό, ότι σταυρώθηκε επί Ποντίου Πιλάτου. Εδώ όμως υπάρχει ένα σημαντικό λάθος. Όπως είδαμε χριστοί υπήρξαν πολλοί, κάτι που ίσως ήταν δύσκολο να κατανοήσει ένας Ρωμαίος στις αρχές του 1ου αιώνα που δεν είχε την πλήρη εικόνα του μεσσιανικού κινήματος. Αλλά τα στοιχεία αυτά αποκλείεται να τα πήρε από ρωμαϊκά αρχεία, γιατί δεν θα μιλούσε για κάποιον Χριστό, δηλαδή την ιδιότητα που του απέδιδαν οι πιστοί του, αλλά για το επίσημο όνομα με το οποίο καταδικάστηκε και γράφτηκε στην καταδίκη της σταύρωσης. Θα έλεγε

δηλαδή Ιησούς ο Γαλιλαίος αν μιλάμε για Ιησού ή κάτι παρόμοιο. Υπάρχει και ένα άλλο θέμα που η συγκεκριμένη μετάφρασή που έβαλα δεν είναι σωστή για να το αναδείξει, στο λατινικό κείμενο αναφέρει τον Πιλάτο ως "*per procuratorem Pontium Pilatum*" δηλαδή "*από έναν επίτροπό μας τον Πόντιο Πιλάτο*". Αν ανατρέξετε στην δημοσίευση για τους πολλούς μεσσίες, θα διαπιστώσετε ότι Ρωμαίος επίτροπος μπήκε στην Ιουδαία από το 44 κ.ε. μέχρι στο 68 κ.ε. και μετά ο υπεύθυνος ήταν legatos. Πριν το 44 υπήρχε η βασιλεία του Ηρώδη του Αγρίππα, και ακόμα νωρίτερα, δηλαδή από το 6 έως το 41 κ.ε. που μας ενδιαφέρει, ο τίτλος του υπεύθυνου ήταν Prefect, δηλαδή νομάρχης ή καλύτερα έπαρχος. Ο τίτλος λοιπόν του Πιλάτου ήταν prefect και όχι procurator, άρα πράγματι δεν έχει πάρει επίσημα στοιχεία, αλλά αναφορές χριστιανών της εποχής του. Μπορείτε να δείτε τους τίτλους και τα ονόματα των Ρωμαίων διοικητών στην σελίδα της Wikipedia στον σχετικό πίνακα στο τέλος.

Επίσης, αξίζει να δούμε την διαφορά με τον Σουητώνιο. Στον μεν Σουητώνιο δεν αναφέρεται τίποτα για την πυρκαγιά και την σχέση με τους χριστιανούς, σε αντίθεση με τον Τάκιτο. Το συμπέρασμα είναι, ότι όπως και ο Σουητώνιος, έτσι και ο Τάκιτος, το πιθανότερο είναι τις πληροφορίες αυτές, δεν τις έχουν από επίσημες ρωμαϊκές πηγές, αλλά από σύγχρονες τους πηγές ίσως και χριστιανικές ή επηρεασμένες από τους χριστιανικούς ισχυρισμούς, γιατί θα ήταν παράλογο κανένας άλλος συγγραφέας να μην είχε παρατηρήσει στην Ρώμη την ύπαρξη αυτών των μισητών για τις αχρειότητες τους, ο δε Ιώσηπος που ήταν μετά το 70 στην Ρώμη, επίσης να μην είχε ακούσει και καταγράψει κάτι σχετικό. Άλλωστε όπως είδαμε και στην δημοσίευση περί πολλών μεσσιών, ο όρος χριστιανοί δεν υπήρχε ακόμα σαν ξεχωριστή αίρεση, όλοι οι Εβραίοι περίμεναν χριστούς και πολλοί χριστοί ήρθαν. Μετά την καταστροφή της Ιερουσαλήμ, είναι λογικό να είχαν ξεκινήσει οι προστριβές, οι γκρίνιες μεταξύ τους και ο διαχωρισμός. Είναι επίσης πιθανό, ο Νέρωνας να κυνήγησε Εβραίους ως υποκινητές της πυρκαγιάς και λόγω των μαρτυρίων που υποβλήθηκαν οι συλληφθέντες, οι μεταγενέστεροι χριστιανοί που αρεσκόντουσαν σε τέτοια μαρτύρια και στο παραμύθι ότι όλοι τους κυνήγαγαν, και αφού οικειοποιήθηκαν την δράση τους, το διαλαλούσαν σαν επίτευγμα· κλασικό σύμπτωμα μονοθεϊστικής θρησκείας, όπου όλοι νομίζουν ότι τους κυνηγούν, αλλά οι ίδιοι με την θυσία τους θα φέρουν την Αλήθεια.

Το θέμα είναι ότι με τα λίγα εναπομείναντα κείμενα του Τάκιτου, υπάρχει ένα μικρό πρόβλημα· ή ο Τάκιτος έχει κάνει κάποια χοντρά λάθη, ή έχει πέσει μικρή επιλεκτική, αλλά σημαντική παραχάραξη, που μπορεί να επηρεάζει και το

συγκεκριμένο κείμενο. Αναφέρομαι στην ημερομηνία της πυρκαγιάς της Ρώμης, που την αναφέρει ως γινομένη τον Ιούλιο του 64, την εποχή δηλαδή που κατά τον Σουητώνιο ο Νέρων ήταν στην Ολυμπία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, στους οποίους και συμμετείχε, που δείχνει ότι κάτι δεν πάει καλά με τον Τάκιτο. Από τις "μυστικές επιστολές" του Σενέκα (δηλαδή τις πλαστογραφημένες με την υποτιθέμενη αλληλογραφία του με τον Παύλο) έχουμε την πληροφορία, αληθή ή όχι, ότι η πυρκαγιά έγινε τον Μάρτιο του 64, δηλαδή την εποχή που ο Μεναχέμ ή Μαναήμ που αναφέρεται και στις *Πράξεις* (13: 1) μπλέχτηκε με την επανάσταση στην Ιουδαία, διαβάστε σχετικά αυτό το κείμενο του κου Διαμαντάρα, που έχει έναν ενδιαφέροντα προβληματισμό για την πιθανή εμπλοκή Παύλου και Εβραίων στο θέμα της πυρκαγιάς σε συνδυασμό με την επανάσταση στην Ιουδαία. Στην δημοσίευση "Ποιός έκαψε την Ρώμη;" ή εδώ σε pdf. Περισσότερα ίσως κατανοήσετε με την επόμενη δημοσίευση περί του "επαναστάτη Ιησού".

4. Ο **Μαρά Βαρ Σεραπίων** ήταν ένας άγνωστος Σύριος, για τον οποίον όμως γνωρίζουμε μόνο το όνομά του και μια επιστολή στον γιό του κατά την διάρκεια φυλάκισής του, για επίσης άγνωστη αιτία. Η επιστολή χρονολογείται την περίοδο από το 70 κ.ε. μέχρι και τον 3^{ο} αιώνα. Το κείμενο θα πρέπει προφανώς να ήταν στα Αραμαϊκά και είναι αποσπασματικό. Περιέχει συμβουλές στον γιο του και παραδείγματα για την απόκτηση της σοφίας. Το κομμάτι που μας ενδιαφέρει είναι μεταφρασμένο από τα Αγγλικά, σε αυτό το ιστολόγιο, εγώ όμως χρησιμοποιώ την μετάφραση της Ντίνας Σιδέρη, που όπως είδαμε και στον Τάκιτο, δεν μας έδωσε το σωστό νόημα αν και εδώ δεν διαφέρουν ιδιαίτερα, αλλά για να έχουμε μια καλύτερη εικόνα και διαφορετικές επιλογές.

"*Τι ωφέλησε τους Αθηναίους που σκότωσαν το Σωκράτη·* ***για αυτή τους την πράξη τιμωρήθηκαν με λιμό και πανώλη. Σε τί χρησίμευσε τους Σάμιους που έκαψαν τον Πυθαγόρα****, αφού η χώρα τους θάφτηκε εξ' ολοκλήρου κάτω από την άμμο σε μια στιγμή; Ή τι ωφέλησε τους Ιουδαίους που* ***σκότωσαν το Σοφό Βασιλιά τους****, αφού* ***έχασαν το βασίλειό τους****; Ο Θεός εκδικήθηκε δίκαια για αυτούς τους τρεις σοφούς ανθρώπους. Οι Αθηναίοι πέθαναν από λιμό, η θάλασσα πλημύρρησε το νησί των Σαμίων και οι Ιουδαίοι σφαγιάστηκαν και εκδιώχθηκαν από το βασίλειό τους και έζησαν διεσπαρμένοι στα πέρατα του κόσμου. Όχι, ο Σωκράτης δεν είναι νεκρός χάρη στον Πλάτωνα. Ούτε ο Πυθαγόρας λόγω του θεσμπίσματος της Ήρας·* ***ούτε ο σοφός βασιλεύς λόγω του νέου νόμου που έδωσε***" (Alexander Roberts & James Donaldson, *Ante-Nicene Fathers*, τόμος VIII, σελ.735-738 [1885]).

Το κείμενο έχει μεγάλες ιστορικές ανακρίβειες που είναι σημειωμένες με έντονους χαρακτήρες. Η δε καταστροφή της Σάμου και μάλιστα σε μία στιγμή όπως λέει, μας είναι τελείως άγνωστη, αν συνέβη ποτέ. Σοφός βασιλιάς των Εβραίων που νομοθέτησε καλά, εθεωρείτο ο Σολομών, αλλά αυτός πέθανε από φυσικά αίτια. Τελευταίος, πάντως, βασιλιάς ήταν ο Ηρώδης ο Μέγας που επίσης πέθανε από φυσικά αίτια και οι δύο Ηρώδες με το επωνύμιο Αγρίππας και οι δύο, που δεν νομίζω ότι μπορούν να χαρακτηριστούν σοφοί. Πλήρη λίστα των βασιλέων των Εβραίων μπορείτε να δείτε εδώ. Επίσης, είχαμε δύο διασπορές των Εβραίων, από τους Βαβυλώνιους και τους Ρωμαίους. Παρόλα αυτά επειδή οι απολογητές ερμηνεύουν συνέχεια τα πάντα και θέλουν να μας πουν ότι έγραψε "βασιλιά" αλλά ήθελε να μας πει για έναν μεσσία (και οι μεσσίες εκκολαπτόμενοι βασιλείς ήταν) που σκότωσαν, υπάρχουν δεκάδες μεσσίες που εμφανίστηκαν και σκότωσαν οι ίδιοι ή άλλοι, οπότε μόνο με το παιχνίδι της κολοκυθιάς μοιάζει όλο αυτό. Είναι προφανές, ότι ακόμα και να είναι όμως όπως ακριβώς τα λένε οι απολογητές, κανένα τεκμήριο ιστορικότητας του Ιησού των Ευαγγελίων δεν μας δίνει, αφού ούτε καν το όνομα του "βασιλιά" δεν αναφέρει, πέρα από τις υπόλοιπες ανακρίβειες.

5. Ο **Λουκιανός** (125-180 κ.ε.), ένας ρήτορας και σατιρικός συγγραφέας, έγραψε την επιστολή *Περί της Περεγρίνου τελευτής* σε ώριμη ηλικία δηλαδή κάπου μεταξύ 165 – 180 κ.ε. Το κείμενο είναι το παρακάτω:
"11 *Ὅτεπερ καὶ τὴν* ***θαυμαστὴν σοφίαν τῶν Χριστιανῶν*** *ἐξέμαθεν, περὶ τὴν Παλαιστίνην τοῖς ἱερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν αὐτῶν ξυγγενόμενος. καὶ τί γάρ; ἐν βραχεῖ παῖδας αὐτοὺς ἀπέφηνε, προφήτης καὶ θιασάρχης καὶ ξυναγωγεὺς καὶ πάντα μόνος αὐτὸς ὤν, καὶ τῶν βίβλων τὰς μὲν ἐξηγεῖτο καὶ διεσάφει, πολλὰς δὲ αὐτὸς καὶ συνέγραφεν, καὶ ὡς θεὸν αὐτὸν ἐκεῖνοι ἠδοῦντο καὶ νομοθέτῃ ἐχρῶντο καὶ προστάτην ἐπεγράφοντο, μετὰ γοῦν* ***ἐκεῖνον ὃν ἔτι σέβουσι, τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ἀνασκολοπισθέντα, ὅτι καινὴν ταύτην τελετὴν εἰσῆγεν ἐς τὸν βίον****.*
12 *Τότε δὴ καὶ συλληφθεὶς ἐπὶ τούτῳ ὁ Πρωτεὺς ἐνέπεσεν εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μικρὸν αὐτῷ ἀξίωμα περιεποίησεν πρὸς τὸν ἔξῆς βίον καὶ τὴν τερατείαν καὶ δοξοκοπίαν ὧν ἐρῶν ἐτύγχανεν. ἐπεὶ δ' οὖν ἐδέδετο, οἱ Χριστιανοὶ συμφορὰν ποιούμενοι τὸ πρᾶγμα πάντα ἐκίνουν ἐξαρπάσαι πειρώμενοι αὐτόν. εἶτ', ἐπεὶ τοῦτο ἦν ἀδύνατον, ἥ γε ἄλλη θεραπεία πᾶσα οὐ παρέργως ἀλλὰ σὺν σπουδῇ ἐγίγνετο· καὶ ἔωθεν μὲν εὐθὺς ἦν ὁρᾶν παρὰ τῷ δεσμωτηρίῳ περιμένοντα γρᾴδια χήρας τινὰς καὶ παιδία ὀρφανά, οἱ δὲ ἐν τέλει αὐτῶν καὶ συνεκάθευδον ἔνδον μετ' αὐτοῦ διαφθείραντες τοὺς δεσμοφύλακας. εἶτα δεῖπνα ποικίλα εἰσεκομίζετο καὶ*

λόγοι ἱεροὶ αὐτῶν ἐλέγοντο, καὶ ὁ βέλτιστος Περεγρῖνος- ἔτι γὰρ τοῦτο ἐκαλεῖτο- καινὸς Σωκράτης ὑπ' αὐτῶν ὠνομάζετο.

13 *Καὶ μὴν κἀκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πόλεων ἔστιν ὧν ἦκόν τινες, τῶν Χριστιανῶν στελλόντων ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, βοηθήσοντες καὶ συναγορεύσοντες καὶ παραμυθησόμενοι τὸν ἄνδρα. ἀμήχανον δέ τι τὸ τάχος ἐπιδείκνυνται, ἐπειδάν τι τοιοῦτον γένηται δημόσιον· ἐν βραχεῖ γὰρ ἀφειδοῦσι πάντων. καὶ δὴ καὶ τῷ Περεγρίνῳ πολλὰ τότε ἦκεν χρήματα παρ' αὐτῶν ἐπὶ προφάσει τῶν δεσμῶν, καὶ πρόσοδον οὐ μικρὰν ταύτην ἐποιήσατο.* ***πεπείκασι γὰρ αὐτοὺς οἱ κακοδαίμονες τὸ μὲν ὅλον ἀθάνατοι ἔσεσθαι καὶ βιώσεσθαι τὸν ἀεὶ χρόνον****, παρ' ὃ καὶ* ***καταφρονοῦσιν τοῦ θανάτου καὶ ἑκόντες αὐτοὺς ἐπιδιδόασιν οἱ πολλοί****. ἔπειτα δὲ* ***ὁ νομοθέτης ὁ πρῶτος ἔπεισεν αὐτοὺς ὡς ἀδελφοὶ πάντες εἶεν ἀλλήλων, ἐπειδὰν ἅπαξ παραβάντες θεοὺς μὲν τοὺς Ἑλληνικοὺς ἀπαρνήσωνται, τὸν δὲ ἀνεσκολοπισμένον ἐκεῖνον σοφιστὴν αὐτὸν προσκυνῶσιν καὶ κατὰ τοὺς ἐκείνου νόμους βιῶσιν****. καταφρονοῦσιν οὖν ἁπάντων ἐξ ἴσης καὶ κοινὰ ἡγοῦνται, ἄνευ τινὸς ἀκριβοῦς πίστεως τὰ τοιαῦτα παραδεξάμενοι.* ***ἢν τοίνυν παρέλθῃ τις εἰς αὐτοὺς γόης καὶ τεχνίτης ἄνθρωπος καὶ πράγμασιν χρῆσθαι δυνάμενος, αὐτίκα μάλα πλούσιος ἐν βραχεῖ ἐγένετο ἰδιώταις ἀνθρώποις ἐγχανών****.*

[...]

16 *Ἐξῄει οὖν τὸ δεύτερον πλανησόμενος, ἱκανὰ ἐφόδια τοὺς Χριστιανοὺς ἔχων, ὑφ' ὧν δορυφορούμενος ἐν ἅπασιν ἀφθόνοις ἦν.* ***καὶ χρόνον μέν τινα οὕτως ἐβόσκετο· εἶτα παρανομήσας τι καὶ ἐς ἐκείνους-ὤφθη γάρ τι, ὡς οἶμαι, ἐσθίων τῶν ἀπορρήτων αὐτοῖς****-οὐκέτι προσιεμένων αὐτὸν ἀπορούμενος ἐκ παλινῳδίας ἀπαιτεῖν ᾤετο δεῖν παρὰ τῆς πόλεως τὰ κτήματα, καὶ γραμματεῖον ἐπιδοὺς ἠξίου ταῦτα κομίσασθαι κελεύσαντος βασιλέως. εἶτα τῆς πόλεως ἀντιπρεσβευσαμένης οὐδὲν ἐπράχθη, ἀλλ' ἐμμένειν ἐκελεύσθη οἷς ἅπαξ διέγνω μηδενὸς καταναγκάσαντος*." *Περί της Πελεγρίνου τελευτής* (μπορείτε να δείτε την μετάφραση εδώ).Μολονότι σε πολλά σημεία το κείμενο φαίνεται να έχει υποστεί αλλοιώσεις, διαβάστε όλο το κείμενο της μετάφρασης.

Αυτό που έχουμε σήμερα, μας λέει ότι οι "χριστιανοί" πιστεύουν έναν άνθρωπο σοφιστή, χωρίς επίσης όνομα, που σταυρώθηκε κάποτε στην Παλαιστίνη και εισήγαγε νέα θρησκεία, και το μοναδικό ίσως στοιχείο, ότι τους έλεγε να απαρνηθούν τους άλλους θεούς και να είναι μεταξύ τους σαν αδερφοί. Επίσης μας λέει ότι υπήρχαν απαγορευμένες για αυτούς τροφές. Δεν νομίζω ότι μας λέει κάτι διαφωτιστικό, ίσως μιλάει για τον Ιησού των Ευαγγελίων, μολονότι ακόμα τα ευαγγέλια δεν έχουν ακουστεί ακόμα πουθενά αν και σε λίγο θα έχουμε την πρώτη

μαρτυρία για αυτά. Ακόμα και να μιλάει λοιπόν για τον Ιησού των Ευαγγελίων, τα οποία ίσως ξεκινούν να γράφονται εκείνη την εποχή, δεν μας δίνει ιστορικά στοιχεία για τον σοφιστή αυτόν, πέρα από αυτά που ήδη είναι γνωστά για εκείνη την εποχή. Το κείμενο όμως έχει και άλλα διαφωτιστικά στοιχεία για τις "χριστιανικές" κοινότητες της εποχής. Μας δείχνει ότι τα μέλη δώριζαν όλα τους τα αγαθά στην συγκεκριμένη αίρεση (κάτι που έκαναν οι Εβονίτες που χαρακτηρίσθηκαν αργότερα αιρετικοί) και πόσο ευκολόπιστοι ήταν στον κάθε ένα γόη που υιοθετούσε τις δοξασίες τους και μπορούσε άνετα να τους ξεγελά και να ζει πλουσιοπάροχα. Το σημαντικό είναι ότι βρισκόμαστε ήδη 140 χρόνια μετά από την Σταύρωση και ούτε ο Λουκιανός μας δίνει κάτι σίγουρο από προγενέστερη πηγή, αλλά μια εικόνα από τους "χριστιανούς" της εποχής του, άρα και κανένα πραγματικό ιστορικό στοιχείο για τον ιστορικό ευαγγελικό Ιησού για να μας διαφωτίσει.

6. Το **εβραϊκό Ταλμούδ** το χρησιμοποιούν συχνά οι απολογητές, γιατί σε διάφορα σημεία του κάτι εμφανίζεται που τους θυμίζει τον Ιησού των Ευαγγελίων. Έναν κατάλογο με τα σημεία αυτά θα τον βρείτε εδώ. Να σημειωθεί, ότι γράφτηκε πολύ μετά την εποχή που μας ενδιαφέρει από τον 2^{ο} έως τον 6^{ο} αιώνα και έχει υποστεί διώξεις και χριστιανικές παρεμβολές όταν από τον 5^{ο} αιώνα και μετά, άρχισε ο διωγμός των Εβραίων από την Ρώμη ή πλέον το Βυζάντιο. Αναλύθηκε αρκετά διεξοδικά στην προηγούμενη δημοσίευση "Πολλοί μεσσίες πολλοί χριστοί".

7. Ο **Θαλλὸς ή και Θάλλος** και **Φλέγων ο Τραλλεύς**.

Αυτός ο Θαλλός πρέπει να είναι ένας Σύρος ιστορικός του 1^{ου} αιώνα που μνημονεύεται στο έργο του Ιουστίνου, *Λόγος Παραινετικός προς Έλληνας* (σ. 7). Λέγεται επίσης, ότι μνημονεύεται και από τον Ιώσηπο, αλλά δεν βρήκα το όνομα αυτό στα έργα του. Όπως και να έχει, ο Θαλλός αυτός που δεν πρέπει να μπλέκεται με τον ποιητή που έζησε έναν με δύο αιώνες πριν, έζησε κοντά στο τέλος του 1^{ου} αρχές του 2^{ου} αιώνα και φέρεται να έγραψε μια ιστορία της Συρίας ή και όλης της Ανατολικής Μεσογείου, την εποχή 50-100 κ.ε. που δεν έχει σωθεί. Το θέμα είναι ότι έχουμε μία χρονογραφία του Γεώργιου Σύγκελου που είναι του 8^{ου} αιώνα και αναφέρει τα σχόλια του Σέξτου Ιούλιου Αφρικανού (ιστορικού και εκκλησιαστικού συγγραφέα) που είναι του 3^{ου} αιώνα και αναφέρεται με την σειρά του σε κάτι που φέρεται να έγραψε ο Θαλλός αρχές του 2^{ου} αιώνα Το κείμενο είναι: "*Ἀφρικανοῦ περὶ τῶν κατὰ τὸ σωτήτιον πάθος καὶ τὴν ζωοποιὸν ἀνάστασιν.*

Τὸ δὲ καθ’ ἕκαστον τῶν πράξεων αὐτοῦ καὶ θεραπειῶν σωμάτων καὶ ψυχῶν καὶ τῶν τῆς γνώσεως ἀποκρύφων, ἀναστάσεως τε τῆς ἐκ νεκρῶν αὐταρκετάτοις πρὸ ἡμῶν μαθηταῖς τε καὶ ἀποστόλοις αὐτοῦ δεδύλωται, καθ’ ὅλου τοῦ κόσμου σκότος ἐπήγετο φοβερώτατον, σεισμῷ τε αἱ πέτραι διερρήγνυντο καὶ τὰ πολλὰ Ἰουδαίας καὶ τῆς λοιπῆς γῆς κατερρίφθη. ***τοῦτο τὸ σκότος ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου Θάλλος ἀποκαλεῖ ἐν τρίτῃ τῶν ἱστοριῶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀλόγως****. Ἑβραῖοι γὰρ ἄγουσι τὸ πάσχα κατὰ σελήνην ιδ΄, πρὸ δὲ μιᾶς τοῦ πάσχα τὰ περὶ τὸν σωτῆρα συμβαίνει. ἔκλειψις δὲ ἡλίου σελήνης ὑπερλθούσης τὸν ἥλιον γίνεται· ἀδύνατον δὲ ἐν ἄλλῳ χρόνῳ, πλὴν ἐν τῷ μεταξύ μιᾶς καὶ τῆς πρὸ αὐτῆς κατὰ τὴν σύνοδον αὐτὴν ἀποβῆναι. πῶς οὖν ἔκλειψις νομισθείη κατὰ διάμετρον σχεδὸν ὑπαρχούσης τῆς σελήνης ἡλίῳ; ἔστω δὴ, συναρπαζέτω τοὺς πολλοὺς τὸ γεγενημένον και το κοσμικόν τέρας ἡλιου ἔκλειψις ὑπονοείσθω ἐν τῇ κατὰ τὴν ὄψιν.* ***Φλέγων ἱστορεῖ ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος ἐν πανσελήνῳ ἔκλειψιν ἡλίου γεγονέναι τελείαν ἀπὸ ὥρας ἕκτης μέχρις ἐνάτης, δηλῶν ὡς ταύτην****. Τις δ’* ***ἡ κοινωνίας σεισμῷ καὶ ἐκλείψει, πέτραις ῥηγνυμέναις καὶ ἀναστάσει νεκρῶν τοσαύτῃ τε κινήσει κοσμικῇ****; ἐν γοῦν τῷ μακρῷ χρόνῳ τοιοῦτον τι συμβὰν οὐ μνημονεύεται, ἀλλ’ ἦν σκότος θεοποίητον****…*”
(Γεώργιου Σύγκελου, *Χρονογραφίαι*, Έκδοση Βόννης 1829, Τόμος 10, v.257 [σελ. 609-610] [pdf page 626-627]).

Το περίεργο είναι, ότι αν και ο ίδιος ο Αφρικανός αναιρεί τα θρυλούμενα από τον Θαλλό και τον Φλέγοντα, λέγοντας ότι από τότε δεν ξανακούστηκε κάτι, άρα δεν έγινε έκλειψη, που ούτως ή άλλως ήταν αδύνατον σε μέρα Πανσελήνου, αλλά ο ίδιος θεωρεί το σκότος θεοποίητο, παρ’ όλο που αν και περίεργο συμβάν δεν αναφέρθηκε από κανέναν άλλον, όπως και ο ίδιος μας λέει. Ο ίδιος ο Σύγκελος παρακάτω αναφερόμενος στα του Ευσέβιου του Παμφίλου (σ 614), θεωρεί λάθος τις χρονολογήσεις του Αφρικανού σύμφωνα με τον Ευσέβιο, το γνωστό πρόβλημα των ανακατεμένων ιστορικών στοιχείων που δίνονται από τα Ευαγγέλια ώστε να μην είσαι απόλυτα σίγουρος για τις χρονολογίες. Να σημειώσετε ότι ο Σύγκελος προσπαθεί να βρει τις χρονολογίες για να στοιχειοθετήσει την αρχή του κόσμου, είναι αυτός που τοποθέτησε την δημιουργία του κόσμου στις 25 Μαρτίου του 5492 π.κ.ε. (Το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων στην επίσημη ιστοσελίδα του -ενότητα Ιστορία, Χρονολογίαι, Γενικαί- αναφέρει το 5508 π.κ.ε.).

Όπως και να έχει, δεν έχουμε το κείμενο του Θαλλού για να ξέρουμε τι ακριβώς έγραφε και φυσικά πως προσπαθεί να συγκεράσει ο συγγραφέας τις ημερομηνίες. Επίσης, δεν έχουμε καμία άλλη πηγή για το τι έγραψε ο Θαλλός σχετικά, αν και

όπως είδαμε τον μνημονεύει ήδη ο Ιουστίνος, όχι όμως για το συγκεκριμένο θέμα. Έκλειψη Ηλίου προφανώς και δεν γίνεται με την Πανσέληνο, παγκόσμιο σκότος δεν καταγράφηκε πουθενά, γιατί θα ήταν προφανώς αξιοπερίεργο για να βρίσκεται σε έργα τρίτων ή τέταρτων. Στην ουσία όλα αυτά γίνονται στην προσπάθεια επιβεβαίωσης των λεγομένων των Ευαγγελίων από κάποιους χριστιανούς του Βυζαντίου, που προσπαθούν να βρουν μια λογική άκρη, κάτι που είναι προφανώς αδύνατον λόγω της ασυμφωνίας τους. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι δεν μας δίνει η ιστορία αυτή κάτι περί του Ιστορικού Ιησού, ακόμα και αληθής να είναι, όπως φέρεται να την είπε ο Θαλλός, δηλαδή ένα περίεργο σκοτάδι σαν αυτό που ανέφεραν τα συνοπτικά Ευαγγέλια.

Στα Ευαγγέλια αναφέρονται σποραδικά κάποια ιστορικά συμβάντα, άσχετο αν υπάρχει ασυμφωνία στην σειρά τους ή στις επιμέρους σχέσεις τους, ή υπάρχει ασυμφωνία μεταξύ τους, αλλά αυτά δεν είναι τεκμήρια, πόσο μάλλον όταν είναι σε λάθος σειρά, και πόσο πιο πολύ όταν έχουν συνομωσιολογικά στοιχεία. Να σημειωθεί ότι στο *Κατά Ιωάννην*, αν και ο ίδιος ο Ιωάννης ήταν παρών υποτίθεται στο συμβάν, δεν είδε το φοβερό αυτό σκοτάδι τον υπολοίπων συνοπτικών *Ευαγγελίων*, ούτε ένοιωσε τον σεισμό που μόνο ο Ματθαίος διαπίστωσε, φυσικά ούτε το καταπέτασμα του Ναού που σχίστηκε στα δύο που αναφέρουν μόνο ο Ματθαίος και ο Λουκάς ενώ οι υπόλοιποι δεν το είδαν ή άκουσαν για αυτό, ένα τόσο σπουδαίο και συμβολικό συμβάν για τους εβραίους.

Ας έρθουμε τώρα στον Φλέγοντα που επίσης αναφέρεται όπως είδαμε στο κείμενο, αλλά έχουμε και το πρωτότυπο Ευσεβίου του Παμφίλου (σελ. 256-258) στα Λατινικά, μπορείτε να βρείτε την ελληνική μετάφραση εδώ.

Επίσης, τον Φλέγοντα μνημονεύει και ο Ωριγένης:
"*Φλέγων μέντοι ἐν τρισκαιδεκάτῳ ἢ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ οἶμαι τῶν Χρονικῶν καὶ τὴν περί τινων μελλόντων πρόγνωσιν ἔδωκε τῷ Χριστῷ, συγχυθεὶς ἐν τοῖς περὶ Πέτρου ὡς περὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐμαρτύρησεν ὅτι κατὰ τὰ εἰρημένα ὑπ' αὐτοῦ τὰ λεγόμενα ἀπήντησε. Πλὴν κἀκεῖνος καὶ διὰ τῶν κατὰ τὴν πρόγνωσιν ἄκων ὡσπερεὶ οὐ κενὸν θειοτέρας δυνάμεως ἀπεφήνατο εἶναι τὸν ἐν τοῖς πατράσι τῶν δογμάτων λόγον.*" στο Κατά Κέλσον (σ. 45). Εδώ, όλοι συμφωνούν ότι έγραψε κάτι σχετικό. Μόνο που ο Φλέγων που ήταν συγγραφέας απελεύθερος του Αδριανού, είχε μία εγγενή ροπή σε όλα τα περίεργα και υπερφυσικά και πολύ πιθανόν να μεταφέρει τις "θαυματουργές" πεποιθήσεις κάποιων "χριστιανών" των μέσων του 2^{ου} αιώνα που προφανώς τις βρήκε συναρπαστικότατες για όλα αυτά που πίστευε.

8. Ο **Κέλσος**, ένας πλατωνιστής φιλόσοφος ή συγγραφέας παντελώς άγνωστος, που έγραψε μια πραγματεία *Αληθής Λόγος* μεταξύ 170–180 κ.ε., που δεν έχει σωθεί, αλλά έγινε γνωστό από την απάντηση του Ωριγένη 70 χρόνια αργότερα στο έργο του *Κατά Κέλσον*. Ο Κέλσος φαίνεται να απαντάει στις δοξασίες των χριστιανών που πρέπει να ήταν ήδη αρκετοί στην Αλεξάνδρεια και με βάση προφανώς το τι εκείνοι ισχυρίζονταν και φυσικά δεν εξετάζει την ιστορικότητα των όσων αναφέρουν, απλά την σχολιάζει σκωπτικά όπως τα αναφερόμενα θαύματα του Ιησού ως ταχυδακτυλουργίες. Το έργο του αξίζει να διαβαστεί όσο και η απάντηση, γιατί μας δείχνει ότι το 170 κ.ε. ακόμα η κατάσταση ήταν χαοτική στο τι πίστευε η πλειοψηφία των "χριστιανών", ενώ 70 χρόνια αργότερα είχαν ήδη διαχωριστεί σε διακριτές φατρίες, που η μία έλεγε την άλλη αιρετικούς, ο ίδιος ο Ωριγένης άλλωστε κατηγορήθηκε ως αιρετικός από την Εκκλησία. Φυσικά και δεν έχει καμία ιστορική αξία για την ιστορικότητα του Ιησού των Ευαγγελίων. Είμαστε ήδη 150 χρόνια μετά.

9. Ο **γιατρός Γαληνός** (129-216 κ.ε.) αναφέρεται επίσης από τους απολογητές. Είναι κείμενα χωρίς καμία ιστορική αξία, μπορείτε να τα δείτε εδώ.

10. Ο **Νουμήνιος ο εξ Απαμείας** Σύρος φιλόσοφος που έζησε στο τέλος του 2ου αιώνα, αναφέρεται επίσης σαν πηγή ιστορικότητας χωρίς λόγο, μπορείτε να διαβάσετε τα σχετικά εδώ.

11. Ο **Μάρκος Αυρήλιος** ο Ρωμαίος αυτοκράτορας και στωικός φιλόσοφος, στο έργο του *Τα εις εαυτόν* που γράφηκε το 170-180 κ.ε. αναφέρει: "*3. Οἵα ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἡ ἕτοιμος, ἐὰν ἤδη ἀπολυθῆναι δέῃ τοῦσώματος, [καὶ] ἤτοι σβεσθῆναι ἢ σκεδασθῆναι ἢ συμμεῖναι. τὸδὲ ἕτοιμον τοῦτο ἵνα ἀπὸ ἰδικῆς κρίσεως ἔρχηται, μὴ κατὰ ψιλὴν παράταξιν ὡς οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ λελογισμένως καὶ σεμνῶς καὶ ὥστε καὶ ἄλλον πεῖσαι, ἀτραγῴδως*" (*Τα εις εαυτόν* 11.3). Το μόνο στοιχείο από αυτή την δήλωση, είναι ότι οι χριστιανοί είναι αρκετά γνωστοί το 180, και αρέσκονται να πεθαίνουν μαρτυρικώς.

Τέλος, οι απολογητές φέρνουν σαν ιστορικές πηγές τα *Ευαγγέλια*, τις *Πράξεις*, τις *Επιστολές* και τους πρώτους χριστιανούς απολογητές του 2ου αιώνα σαν τεκμήρια ιστορικότητας.

Για τα Ευαγγέλια, έχουμε πει κατ' επανάληψιν ότι δεν ξέρουμε ποιοι τα έγραψαν, πότε, τι πηγές είχαν και πόσες αλλαγές έχουν υποστεί, γιατί αλλαγές έχουν γίνει αποδεδειγμένα. Οι αντιφάσεις μεταξύ τους (που έχουν αναλυθεί εδώ και εδώ), και

τα ιστορικά ή γεωγραφικά λάθη, είναι πολλά όπως και τα ενσωματωμένα θαυματουργικά στοιχεία που έχουν αναλυθεί εδώ, τα κάνουν τελείως αναξιόπιστα, ενώ η θεολογία τους δεν είναι τελείως πρωτότυπη, αλλά έχει μεγάλη σχέση με την σέχτα του Κουμράν που δρούσε ήδη σχεδόν ενάμισι αιώνα πριν την εμφάνιση του Χριστιανισμού. Τέλος, ακόμα και τα κείμενα των πρώτων χριστιανών, που φαίνεται να γράφτηκαν πριν από τα Ευαγγέλια, στην πλειοψηφία τους δεν έχουν σχεδόν τίποτα για την ιστορικότητα του Ιησού, ακόμα και όταν τον αναφέρουν, φαίνεται ότι όχι απλά την αγνοούν σαν να μην έχουν ιδέα, αλλά μιλάνε περισσότερο για έναν άλλο Ιησού, έναν πνευματικό Ιησού, που ελάχιστη ή καθόλου σχέση δεν έχει με τα γήινα. Μπορείτε να διαβάσετε σχετικά στην δημοσίευση ***Τί πίστευαν οι πρώτοι χριστιανοί*** για να πάρετε μια καλή ιδέα και να το ερευνήσετε περισσότερο.

Τέλος, έχει μείνει το σενάριο του *επαναστάτη Ιησού* που θα δούμε στην επόμενη δημοσίευση.
(Επιστροφή στην ιστορικότητα του Ιησού).

Φιλίστωρ

Πηγές
+

Ralph Martin Novak, Χριστιανισμός & Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, Ντίνα Σιδέρη, εκδ Κονιδάρη, Αθήνα 2008.
Σουητώνιος, Νέρωνας, μτφρ, Γ. Δημητρακόπουλος, Γνώση, Αθήνα 1991.
Adam Lee, Choking on the Camel μεταφρασμένο από το ιστολόγιο: onthewaytoithaca
Η πυρπόληση της «αιώνιας πόλης» – Ποιος έκαψε την Ρώμη; Ο Νέρωνας ή ο Παύλος;